

ÖĞRETİCİ METİNLER GAZETE ÇEVRESİNDE GELİŞEN ÖĞRETİCİ METİNLER

GAZETE ÇEVRESİNDE GELİŞEN ÖĞRETİCİ METİNLER

GENEL ÖZELLİKLERİ

- ✓ Amaç, bilgi vermektir.
- ✓ Güzel olanın değil, yararlı olanın peşindedir.
- ✓ Dil, daha çok, göndergesel işlevde kullanılır.
- ✓ Söz sanatlarına, kelimelerin mecaz ve soyut anlamlarına pek yer verilmez.
- ✓ Konuyla ilgili duygu ve düşünceler kısa ve kesin ifadelerle dile getirilir.
- ✓ Verilen bilgiler, yapılan açıklamalar örneklerle, tanımlarla pekiştirilir.
- ✓ Gereksiz söz tekrarına, ses akışını bozan, söylenmesi güç sesler ve kelimelere yer verilmez.

1. MAKALE

- ✓ Herhangi bir konuda bilgi vermek, bir gerçeği ortaya koymak, bir tezi kanıtlamak veya bir düşünceyi savunmak amacıyla kaleme alınan ve temel ögesi fikir olan yazılara denir.

- ✓ Temel unsur düşünce “fikir”dir.
- ✓ Yazar, herhangi bir konudaki görüşlerini, belli kanıtlar, belgeler, inandırıcı veriler kullanarak anlatmaya çalışır, böylece okuyucuyu bilgilendirmeyi amaçlar.
- ✓ Makalede açık, anlaşılır, ciddi bir dil kullanılır.
- ✓ Makaleler öğretici yazılardır. Bu nedenle yazar tutarlı, tarafsız, bilimsel bir üslûp kullanır.
- ✓ Makaleler seçilen konuya göre uzun ya da kısa olabilir.
- ✓ Makale her konuda yazılabilir. Makalenin yazılacağı konu güncel olabileceği gibi, felsefi, bilimsel, sanatsal da olabilir.
- ✓ Türk edebiyatında makale türünün ilk örnekleri Tanzimat döneminde görülür. İlk makale, Şinasi tarafından yazılan **Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi** ‘dir.
- ✓ Namık Kemal, Ziya Paşa, Şemsettin Sami, Muallim Naci, Beşir Fuad gibi sanatçılar bu türün gelişmesini sağlamıştır.

2. FIKRA

- ✓ Bir yazarın herhangi bir konu hakkındaki kişisel görüş, anlayış ve düşüncelerini kanıtlama gereği duymadan hoş bir üslupla yazdığı, kısa fikir yazılarına denir.
- ✓ Köşe yazısı olan fıkralarda yazar, gündelik olayları özel bir görüşle, güzel bir üslupla, hiç kanıtlama gereği duymadan her gün kaleme alır.
- ✓ Düşünceleri hiçbir kalıba bağlı kalmadan serbestçe ortaya koyar.
- ✓ Ele aldığı konu üzerinde bir kamuoyu oluşturmayı amaçlar.
- ✓ Konular günceldir ve anlatılanların kalıcılık niteliği yoktur.
- ✓ Olaylar kişisel bir bakış açısıyla işlenir.
- ✓ Kısa, etkili ve dokunaklı bir sonuca varılır. Amaç, okuyucuyu etkilemektir.
- ✓ Düşünceler tekrarlanmaz. Bu yüzden fıkralar öz ve yoğun bir anlatıma sahiptir.
- ✓ Fıkra türü yazılar Türk edebiyatına Tanzimat döneminde Batı dan geçmiştir.
- ✓ 1908’den sonra bu yazı türü Türk edebiyatında görülmeye başlanmıştır. Özellikle **Ahmet Rasim** fıkralarıyla tanınmıştır.

3. DENEME

- ✓ Bir yazarın kendi isteğine göre seçtiği herhangi bir konuda kesin yargılara varmadan, kişisel düşüncelerini kendi kendisiyle konuşuyormuş havası taşıyan bir üslupla kaleme aldığı yazılara denir.
- ✓ Denemelerde yazar herhangi bir konudaki görüşlerini kesin kurallara varmadan, kanıtlamaya kalkmadan, okuyucuyu inanmaya zorlamadan anlatır.
- ✓ Denemeye özgü belirli bir konu yoktur. Konu özgürce seçilir.
- ✓ Denemeci için konu amaç değil, araçtır; kendi fikirlerini söyleyebilmesi için birer sebep durumundadır.
- ✓ Denemenin en belirgin özelliği, yazarın konuyu kendi kendine konuşuyormuş gibi kaleme almasıdır.
- ✓ Bugünkü anlamdaki denemenin kurucusu 16. yüzyıl Fransız yazarı **Montaigne**'dir
- ✓ Deneme türü, Türk edebiyatına Tanzimat'tan sonra Batı'nın etkisiyle girmiştir.

4. SOHBET

- ✓ Bir yazarın günlük olaylar arasından seçtiği bir konuyla ilgili kendine özgü görüş ve düşüncelerini fazla derinleştirmeden karşısındakilerle konuşuyormuş gibi anlattığı yazı türüne denir.
- ✓ Bir diğer deyişle güncel bir konuda yazarın okuyucuyla konuşuyormuş gibi samimi ve anlaşılır bir dille yazdığı yazılara denir.
- ✓ Bu yazı türünde yazar, ele aldığı konuyu derinlemesine incelemeyi, bilimsel bir ispatı da amaçlamaz.
- ✓ Yazarın amacı okuyucuyla samimi diyaloglar kurarak sadece düşüncelerini açıklamaktır.
- ✓ Bu yazılar genellikle gazete ve dergilerde yayınlanır.
- ✓ Yazar deyimlerden, atasözlerinden, hatıralardan, halk fıkralarından, nüktelerden, özlü sözlerden çokça yararlanır.
- ✓ Cümleler, konuşma üslubundadır ve genellikle devriktir.
- ✓ Sohbet türünde makalede olduğu gibi giriş gelime ve sonuç bölümleri bulunur; ancak karşılıklı konuşma havası içinde yazılması ve açıklanan düşüncelerin ispatlanma gereği duyulmadan anlatılması yönünden makaleden ayrılır.

5. ELEŞTİRİ (TENKİT)

- ✓ Şiir, tiyatro, hikâye, roman, resim, heykel, film gibi bir sanat veya düşünce eserinin, zayıf ve güçlü yönleri göz önünde bulundurularak gerçek değerini belirleme amacıyla yapılan inceleme sonucunun anlatıldığı yazı türüne denir.
- ✓ Eleştirinin amacı, iyi ve güzel olan sanat yapıtının değerini ortaya çıkarmak, sanatı iyi ve güzel olmayandan kurtarmak, kalıcı bir niteliğe kavuşturmadır.
- ✓ Sanatçıyı daha güzel, daha güçlü, daha olgun, daha başarılı eserler yaratmaya teşvik etmektir.
- ✓ Okura, izleyiciye ve sanatçıya kılavuzluk yapmadır.
- ✓ Türk edebiyatında ilk eleştiri yazısı Namık Kemal'in "**Lisan-ı Osmanînin Edebiyatı Hakkında Bazı Mülâhazatı Şâmildir**" adlı yazısıdır.
- ✓ İlk eleştiri eseri ise yine Namık Kemal'e ait olan ve Ziya Paşa'nın "Harabat" şiir antolojisini eleştirdiği eseri "**Tahrib-i Harabat**" tır.

Eleştiri Türleri

❖ **İzlenimsel Eleştiri:**

- ✓ Edebî eserlerin okuyucu üzerinde bıraktığı etkilerden, izlenimlerden yola çıkılarak yapılan eleştirilere "izlenimci eleştiri" denir.

❖ **Nesnel (bilimsel) eleştiri:**

- ✓ Edebî eserlerin içerik, yapı ve üslûpları üzerinde tarafsız olarak yapılan eleştirilere de "bilimsel eleştiri" denir.

6. RÖPORTAJ

- ✓ Gazetecilerin bir yeri, bir kurumu ziyaret ederek o yerin özelliklerini, orada gördüklerini kişisel düşünceleriyle birleştirip fotoğraflarla belgeleyerek kaleme aldıkları yazı türüne denir.
- ✓ Röportaj türü, gazeteciliğin gelişmesiyle ortaya çıkmıştır.
- ✓ Röportaj yazarı; sorunu yerinde inceleyerek, gezip görerek, halkla, mağdurla ve yetkili kişilerle konuşarak fotoğraf, belge, istatistik bilgiler gibi verilerle destekleyerek konuyu okuyucunun bilgisine sunar.

- ✓ Röportajda gözlem, araştırma, yorum ve değerlendirme önemlidir.
- ✓ Röportajcının amacı, konuyu çarpıtmadan belgesel olarak okuyucuya sunmak, okuyucuyu konun içinde yaşatmak, kamuoyunu aydınlatmaktır.
- ✓ Röportaj, tek bir yazı olabileceği gibi, aynı konuda dizi yazı da olabilir

Konularına Göre Röportajlar

❖ Bir yeri konu alan röportaj:

- ✓ Röportaj yapılan yerde sürdürülen yaşam her yönüyle bilinir. Bu yerin farklı yönleri film, ses ve fotoğraflarla ortaya konur.

❖ Eşyayı konu alan röportaj:

- ✓ Konu olan eşya her yönüyle bilinir. Eşyanın dikkat çekici ve düşündürücü yönleri ele alınır.

❖ İnsanı konu alan röportaj:

- ✓ Belli bir alanda üne kavuşmuş kişilerin dikkat çeken ve düşündürücü yönleri belirtilir.

Sunuş Biçimine Göre Röportajlar

- ❖ **Amerikan röportajı:** Yazıya en kuvvetli yönüyle girilir. En son söylenmesi gereken kelimeler, en önce söylenir. Okuyucunun hiç beklenilmeyen bir girişle karşılaşması, ilk paragrafın sürpriz uyandırması, giriş bölümünün âdeta şok bölümü olması bu tip röportajın en önemli özelliğidir.
- ❖ **Alman röportajı:** Bu röportajda, yazar konuyu işlerken yazıya kendini katar; konu hep “ben” ekseninde döner.

7. HABER YAZISI

- ✓ Toplumda veya tabiatta meydana gelen çeşitli olay, durum ve görünümle ilgili bilgi ve duyurulara “haber”; bu haberlerin halka duyurulması amacıyla hazırlanan yazılara da haber yazısı denir.
- ✓ Haber yazıları, belli bir zamanda ve yerde olmuş olayları merakı giderecek düzeyde ayrıntılı ve anlaşılır bir dille aktarır.

- ✓ Haber yazılarında inandırıcılık, belgelere dayanma, olayı tüm boyutlarıyla aktarma, yansız davranma, okuyucunun farklı yorumlamasına imkân vermeyecek şekilde, açık ve anlaşılır bir dil ve üslupla aktarılması gibi unsurlara dikkat edilir.
- ✓ Haber yazılarının günlük ve önemli olması gerekir.
- ✓ Kolay anlaşılır; akıcı, açık ve duru olmalıdır.
- ✓ Haber yazıları toplumun büyük bir kısmını ilgilendirmelidir.
- ✓ Yazan kişi anlattıkları karşısında tarafsız kalmalı, yorumdan kaçınmalıdır.
- ✓ Yanlış anlaşılmalara yer verecek cümlelerden uzak durmalıdır.
- ✓ Anlatılanlar ilgi çekici olmalıdır.
- ✓ Haber yazıları, **5N 1K**'da yer alan sorulara verilen cevaplarla genişler. Bu soruların cevabının yer almadığı haber yazılan eksiktir. Okuyucunun merakını gidermez, olayı tam olarak yansıtmaz. Olay hakkında yeterli bilgiyi içermez.
- ✓ Haber kaynakları; resmi haberler, özel haberler ve ajans haberleri olmak üzere 3'e ayrılır.

8. MÜLAKAT

- ✓ Herhangi bir sosyal konu ya da sorun üzerinde, uzman kişi ya da kişilerle yapılmış konuşmaları yansıtan yazı türüne denir.
- ✓ Toplumun tamamını ya da bir kısmını ilgilendiren her alanda "mülakat/görüşme" yapılabilir.
- ✓ Bu tür yazılar, genellikle gazete ve dergilerde yayımlanmak için hazırlanmaktadır.
- ✓ Anlatımın sade ve açık olmasına dikkat edilir.
- ✓ Kişinin konuşmaları değiştirilmeden ve yorumlanmadan olduğu gibi aktarılır.
- ✓ Sorulacak sorular daha önce belirlenir.
- ✓ Üzerinde konuşulan konu toplumu ilgilendiren, toplumun ilgisini çekecek türde olur.
- ✓ Üzerinde konuşulacak olan konunun uzmanlarıyla mülakat yapılır.
- ✓ Mülakatı yapacak kişinin kibar ve nazik olması gerekir. Kişinin konuşma üslubu burada önem arz eder. Sorular karşı tarafı incitmeyecek bir şekilde kibarca sorulur.
- ✓ Asıl amaç bilgi vermek olduğundan genellikle dil göndergesel işlevde kullanılır.

KONU TARAMA SORULARI

1. I. Gazete ile birlikte ortaya çıkmıştır.
II. Herhangi bir konuda okuyucuya bilgi vermek, herhangi bir düşüncenin doğruluğunu/ yanlışlığını kanıtlamak için yazılan yazılardır.
III. Anlatıma nesnellik hakimdir.

Yukarıda tanıtılan tür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Deneme
- B) Sohbet
- C) Fıkra
- D) Makale
- E) Eleştiri

2. I. Bir eseri ya da sanatçıyı olumlu ve olumsuz yönleriyle değerlendiren yazılardır.

II. Bir olay ya da durumla ilgili yerinde yapılan inceleme, araştırma yöntemiyle yazılan yazılardır.

Numaralanmış cümlelerde sözü edilen edebi türler aşağıdakilerden hangisinde doğru sırayla verilmiştir?

I	II
A) Eleştiri	Röportaj
B) Deneme	Makale
C) Röportaj	Eleştiri
D) Eleştiri	Haber yazısı
E) Sohbet	Röportaj

KONU TARAMA SORULARI

3. I. Deneme
II. Makale
III. Haber yazısı
IV. Sohbet
V. Fıkra

- Kanıtlama ihtiyacı duyma
Karşısında biri varmış gibi yazma
5N1K kuralı
Günü gününe tarih atarak yazma
Kendi kendine konuşuyormuş gibi

yazma

Yukarıdaki metin türlerinden hangisi karşısındaki herhangi bir ifadeyle ilişkilendirilemez?

- A) I
B) II
C) III
D) IV
E) V

4. I. Kanıtlama amacı gütmeyen, düşündürmek ister.
II. Sanatçı karşısında biri varmış gibi yazar.
III. Her konuda yazılabilir.
IV. Alabildiğine özgür metinlerdir.
V. “Ben” sözü önemli yer tutar.

Numaralanmış cümlelerin hangisinde “deneme” ile ilgili bir bilgi yanlış yapılmıştır?

- A) I
B) II
C) III
D) IV
E) V

KONU TARAMA SORULARI

5. I. Güncel olayları öznel bir dille aktarırım.
II. Temel amacım okurları düşündürmektir.
III. Olabildiğince içten, samimi bir dille yazmaya çalışırım.
IV. Anlattıklarımı mutlaka kanıtlara dayanarak veririm.
V. Yazılarımda ayrıntıya inmem.

Bir fıkra yazarının numaralanmış cümlelerden hangisini söylemesi beklenmez?

- A) V
B) IV
C) III
D) II
E) I

6. Aşağıdakilerden hangisi makale ile denemenin arasındaki farklardan biri değildir?

- A) Makalede anlatılanların kanıtlanma zorunluğu varken denemede yoktur.
B) Makalede ciddi, ağırbaşlı bir üslup kullanılırken denemede içten, samimi bir üslup kullanılır.
C) Makalede anlatılanlara yorum katılmazken denemeci anlattıklarına yorumunu katar.
D) Makale yazarının konusunda uzman olması gerekirken denemede böyle bir zorunluluk yoktur.
E) Makale gazete çevresinde gelişen bir metindir, deneme kişisel hayatı konu alan metinler kategorisinde yer alır.

KONU TARAMA SORULARI

7. Türk edebiyatında ilk örneğini 1860'ta Tercüman-ı Ahval gazetesinde yayımladığı "Tercüman-ı Ahval Mukaddimesi" ile Şinasi vermiştir.

Yukarıda bahsedilen tür aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Makale
- B) Deneme
- C) Sohbet
- D) Eleştiri
- E) Haber yazısı

8. Aşağıdakilerden hangisi öğretici metnin özelliklerinden biri değildir?

- A) Dil, genellikle göndergesel işlevde kullanılır.
- B) Genelde açıklayıcı ve tartışmacı anlatım teknikleriyle yazılır.
- C) Metnin anlamı okuyucunun hissine, duyuş ve sezişine bırakılmaz.
- D) Kurmacadır. Görünen yaşanan şeyler olduğu gibi aktarılmaz.
- E) Amaç, bilgi vermektir.

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net

E | canlı
dershane
.net